

УДК 81'33'373.233'42

DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2025.32.337367>

Н. В. Кондратенко,

д-р філол. наук, проф.,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

професор кафедри прикладної лінгвістики

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9589-7716>

ДЕБАТИ ТАК ДЕБАТИ, АБО КОМУНІКАТИВНА ПОВЕДІНКА УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИКІВ У ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПЕРЕГОНАХ

У статті проаналізовано особливості комунікативної поведінки українських політиків на передвиборчих президентських дебатах як одного з мовленнєвих жанрів політичного дискурсу. Простежено динаміку жанру передвиборчих дебатів в Україні від 1994 до 2019 року та визначено сутнісні характеристики жанру дебатів кандидатів у Президенти України. Методологічним підґрунтям дослідження обрано

комунікативно-дискурсивний підхід, що поєднує дискурсивний, лінгвопрагматичний, контекстуальний та компонентний види аналізу. Матеріалом для аналізу послугували відеозаписи та стенограми дебатів кандидатів у Президенти України у 2004, 2014 і 2019 роках. Мета дослідження — схарактеризувати специфіку комунікативної поведінки українських політиків під час дебатів кандидатів у Президенти України. Об'єктом аналізу слугував український політичний дискурс, а саме його різновид — електоральний дискурс, представлений жанром передвиборчих дебатів кандидатів у Президенти України. Виокремлено та проаналізовано засадничі ознаки комунікативної поведінки політиків під час дебатів кандидатів у Президенти України: де-кларативність, діалогічність, аргументативність, театральність, інтелектуальність, провокативність та агресивність. Дебати розглянуто як агонально-аргументативний жанр політичного дискурсу з ознаками інтерактивності, спонтанності, полілогу та су-гестивності, орієнтований на переконання аудиторії. Доведено, що вибір комунікативної стратегії поведінки кандидата може суттєво вплинути на громадську думку і результат виборів. Перспективи дослідження полягають у комплексному дослідженні українського виборчого дискурсу загалом і виборчих дебатів зокрема.

Ключові слова: політичний дискурс, передвиборчий дискурс, мовленнєвий жанр, передвиборчі дебати, комунікативна поведінка, комунікативна стратегія.

N. V. Kondratenko,

Doctor of Philological Sciences, Professor

Odesa I. I. Mechnikov National University,

Department of Applied Linguistics

IF YOU WANT DEBATES, LET IT BE DEBATES, OR COMMUNICATIVE BEHAVIOR OF UKRAINIAN POLITICIANS IN THE PRE-ELECTION RACE

We analyzed the features of the communicative behavior of Ukrainian politicians during pre-election presidential debates. Debates are one of the speech genres of political discourse. We traced the dynamics of the genre of pre-election debates in Ukraine from 1994 to 2019 and identified the essential characteristics of the genre of debates of candidates for President of Ukraine. We chose a communicative-discursive approach as the methodological basis of the study. This approach combines discursive, linguopragmatic, contextual and component types of analysis. The material for the analysis was video recordings and transcripts of debates of candidates for President of Ukraine in 2004, 2014 and 2019. The purpose of the study is to characterize the specifics of the communicative behavior of Ukrainian politicians during the debates of candidates for the President of Ukraine. The object of analysis is Ukrainian political discourse, in particular, electoral discourse, which is represented by the genre of pre-election debates of candidates for the President of Ukraine. We have identified and analyzed the main

features of the communicative behavior of politicians during the debates of candidates for the President of Ukraine: declarativeness, dialogicity, argumentativeness, theatricality, intellectuality, provocativeness and aggressiveness. We have studied debates as an agonal-argumentative genre of political discourse. This genre has features of interactivity, spontaneity, polylogue and suggestiveness, it is focused on persuading the audience. We have demonstrated that the choice of a candidate's communicative strategy of behavior can significantly affect public opinion and the outcome of the elections. The prospects of the study are a comprehensive study of the Ukrainian electoral discourse in general and electoral debates in particular.

Key words: political discourse, pre-election discourse, speech genre, pre-election debates, communicative behavior, communicative strategy.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Український виборчий дискурс реалізується з-поміж інших у мовленнєвому жанрі дебатів, зокрема передвиборчих дебатів кандидатів у Президенти України. Проведення дебатів регламентовано на законодавчому рівні і передбачає визначені терміни проведення, тривалість дебатів, особисту участь кандидатів, трансляцію в прямому етері, почерговість виступів, дискусію та наявність ведучого-модератора [10]. В Україні дебати як жанр політичного дискурсу виформувався поступово, починаючи з 1994 року, коли вперше було проведено дискусію між Леонідом Кравчуком і Леонідом Кучмою, під час якої кандидати сформулювали свої політичні пріоритети і поставили взаємні питання. Наступні виборчі дебати відбулися лише в 2004 році між Віктором Ющенком і Віктором Януковичем, при цьому вони відбулись двічі — перед другим туром (мали штучний характер) і перед третім (продемонстрували гостру дискусію). Під час виборів 1999 і 2010 років один з кандидатів відмовлявся брати участь у дебатах, тому відповідно до законодавства, замість дебатів мала місце агітація іншого кандидата. Президентські вибори 2014 року відбулися в один тур, утім, вони передбачали проведення дебатів на цьому етапі (взяли участь у дебатах 21 кандидат, які дискутували по троє за основними темами політичних програм). У цьому разі дебати набули характеру полілогу: учасники давали відповіді ведучому та аудиторії на певні питання — як підготовлені, так і поставлені безпосередньо в студії. Вибори 2019 року продемонстрували новий формат дебатів та гостре протистояння Петра Порошенка та Володимира Зеленського. Утім, фактично передвиборчі президентські дебати в другому турі відбулися лише двічі — у 2004 та 2019 роках. За 25 років формат дебатів змінився від удаваної дискусії до агресивно-провокативного діалогу із залученням масової аудиторії. Такі трансформації дебатів як жанру українського політичного дискурсу зумовлюють потребу аналізу комунікативної поведінки політиків та обраних ними стратегій взаємодії у передвиборчих перегонах.

Аналіз досліджень проблеми. Політична лінгвістика активно розвивається передусім в аспекті комунікативно-прагматичних досліджень, що передбачає аналіз мовленнєвих жанрів, комунікативних стратегій і тактик та загалом мовленнєвої

поведінки політиків як учасників політичного дискурсу. У центрі уваги мовознавців перебуває розроблення типології мовленнєвих жанрів (О. Билінська, Н. Кондратенко, Л. Стрій), окремі вияви політичного дискурсу — президентський (Л. Завальська, Н. Кондратенко, К. Шлунд, Р. Нікологі та ін.), парламентський (Л. Басюк, О. Білик, Ю. Ганжуров, О. П'єцх, М. Яворський та ін.), рекламний (Т. Ковалевська, Н. Кутуза, І. Шовкун та ін.), пропагандистський (А. Ковалевська-Славова, Д. Титаренко, О. Шевченко та ін.), агітаційний (О. Билінська, С. Шило та ін.) тощо. Одним із виявів політичного дискурсу дослідники називають виборчий (передвиборчий, виборний, електоральний), аналізуючи мовні аспекти агітації, інформування, впливу та переконання політиків, які беруть участь у виборчих перегонах, на електорат. О. Кобзева зазначає: «Основним завданням електорального дискурсу є навіювання адресату (електорату) необхідності здійснення певних політико-правових дій і / або оцінок, тому його головним прагматичним спрямуванням є переконання виборців» [6, с. 96]. До основних мовленнєвих жанрів електорального дискурсу належать передвиборчі дебати, одним з актуальних аспектів вивчення яких є «питання інтеракціональних особливостей та відповідно визначення конститутивних ознак електорального дискурсу; а також комунікативних стратегій та тактик, що слугують досягненню його головної мети» [12, с. 68]. Однак лінгвопрагматичні параметри цього жанру переважно залишались поза увагою мовознавців, зокрема щодо українського політичного дискурсу.

Мета дослідження — схарактеризувати специфіку комунікативної поведінки українських політиків під час дебатів кандидатів у Президенти України.

Об'єктом аналізу слугував український політичний дискурс, а саме його різновид — електоральний дискурс, представлений жанром передвиборчих дебатів кандидатів у Президенти України. **Предметом** аналізу є комунікативна поведінка українських політиків під час передвиборчих дебатів 2004, 2014 і 2019 років.

Методи дослідження було обрано з огляду на комунікативно-дискурсивний підхід до аналізу мовних явищ, а саме: дискурсивний аналіз послугував підґрунтям для виявлення специфіки політичного дискурсу; лінгвопрагматичний аналіз — для характеристики комунікативних стратегій і тактик політиків; контекстуальний аналіз — для виявлення особливостей функціонування мовних одиниць у політичних виступах; компонентний аналіз — для характеристики семантики мовних одиниць.

Матеріалом для аналізу слугували відеозаписи і стенограми національних дебатів кандидатів у Президенти України В. Ющенко і В. Януковича (2004 р.), В. Зеленського і П. Порошенка (2010 р.), а також записи дебатів кандидатів у Президенти України 1-го туру виборів 2014 року (О. Богомолець, О. Ляшко, О. Тягнибок, Д. Ярош та ін.).

Викладення основного матеріалу. Серед жанрів політичного спілкування на особливу увагу заслуговують ті, у яких мовна особистість політика виявляється повною мірою, тобто демонструє вербальні іміджеві характеристики не як підготовлені, штучні, а природні, притаманні саме мовцеві. Спонтанність забезпечують такі умови комунікації, що в сучасному політичному дискурсі майже не представлені:

навіть усне мовлення політиків, політичні виступи перед аудиторією в реальному часі мають підготовлений характер. Ми потрактуємо передвиборчі дебати як один з агонально-аргументативних жанрів згідно із запропонованою типологією [8]. Агонально-аргументативні жанри мають такі ознаки: «1) інтерактивність — реалізація питально-відповідної взаємодії в режимі реального часу; 2) спонтанність — непідготовленість мовлення (або мінімізація підготовленості за умови наявності у співрозмовників «домашніх заготовок»); 3) діалогічний або полілогічний характер — спілкування відбувається між двома або кількома мовцями-політиками, 4) усна форма; 5) наявність аудиторії як непрямого адресата або спостерігача — комунікація відбувається з розрахунку на «театральний ефект», тобто мовці очікують від аудиторії підтримки й відповідної реакції; 6) перевага сугестивності над інформаційністю — метою взаємодії є презентація політика як мовної особистості та переконання аудиторії в його підтримці, а не подання актуальної інформації» [8, с. 225]. У межах агонально-аргументативних мовленнєвих жанрів визначаємо дебати, ток-шоу і пресконференцію, при цьому дебати також мають певні типологічні відмінності. Парламентські дебати належать до парламентського вияву політичного дискурсу, а передвиборчі — до електорального (виборчого). Передвиборчі дебати — це мовленнєвий жанр «діалогічного або полілогічного характеру, що презентує дискусію політиків» [7, с. 100]. Такий широкий підхід загалом представлений у політичній лінгвістиці, тобто дебати розуміють як «сукупність усіх мовленнєвих актів у політичних дискусіях, а також правил публічної політики, які оформилися згідно чинних традицій та отримали перевірку досвідом» [1, с. 185]. Передвиборчі дебати мають місце між політиками, які претендують на одну посаду й обмінюються власними політичними програмами, планами, переконуючи телеглядачів підтримати їх на виборах, зокрема вони відіграють важливу роль у політичній агітації. О. Воробйова та В. Цьокан зазначають: «Ефективність політичного дискурсу, зокрема у межах передвиборчих перегонів, визначається тим, наскільки його зміст, символіка й образність відповідають рівню масової свідомості та цінностям аудиторії» [2, с. 101]. Зважаючи на це, успіх у дебатах часто значно покращує рейтинг кандидата і може навіть змінити перебіг виборчих перегонів.

Проаналізувавши відеозаписи та стенограми передвиборчих дебатів кандидатів у Президенти України, ми виокремили основні ознаки комунікативної поведінки їх учасників в українському політичному дискурсі.

1. Декларативність — визначальна ознака передвиборчих дебатів, що передбачає заяви кандидатів у межах політичних програм, зроблені у формі декларацій. Здебільшого промови ґрунтуються на концептуальних засадах виборчої програми, а кандидат їх озвучує у спрощеній, схематизованій формі — як під час монологічних виступів, так і під час відповідей на питання, напр.: *Перше, що стоїть перед нашою державою — це є потреба миру. Ми маємо закінчити війну. І війну маємо закінчити, забезпечивши відсіч російському агресору* (П. Порошенко, 2019); *Єдина державна мова — українська, іспит з української мови для держслужбовців та тих,*

хто йде на виборні посади (О. Тягнибок, 2014); *Українська має бути державною, інакше буде знищена* (Д. Ярош, 2014). Декларативність є обов'язковим компонентом передвиборчих дебатів, але не становить інтересу в аудиторії, оскільки глядачі чекають на гостру дискусію, протистояння опонентів, а не повторення вже відомих тез, напр.: *Це зняття недоторканності з депутатів, суддів, президентів. Це закон про імпичмент. Закон про відкликання депутата* (В. Зеленський, 2019). Політики у формі стислих тез повторюють ключові позиції політичної програми, протиставляючи їх тезам опонента.

2. **Діалогічність** характерна для законодавчо визначених дебатів, коли у дискусії беруть участь два кандидати, які вийшли у другий тур. У 2014 році передвиборчі дебати здебільшого мали характер полілогу, проте також мало місце безпосереднє звернення до опонента з використанням форм 2-ої або 3-ої особи, напр.: *Мій колега — великий спеціаліст із фальсифікації кримінальних справ...* (О. Ляшко, 2014 — до Р. Кузьміна). У наведеному прикладі вжито зневажливу форму 3-ої особи у присутності опонента у формі звернення до аудиторії, що демонструє зверхнє ставлення О. Ляшка до іншого кандидата. Утім, основна форма дебатів — діалог у формі обміну репліками та питаннями і відповідями. У цьому випадку кандидати використовують форми звертання і відповідні синтаксичні конструкції, напр.: **Вікторе Федоровичу, що нас з вами роз'єднує? Різниця між словом і ділом** (В. Ющенко, 2004); **Пане Володимире, на сьогоднішній день, коли ми говоримо про посаду президента, я вважаю, що величезні ризики, які скопилися над нашою державою, є некомпетентність. Ви наголосили, що ви збираєтесь вчитися на посаді президента. Ви наголосили на тому, що у вас для цього є час** (П. Порошенко, 2019). У відповідь інший кандидат також використовує прямі звертання і питання, напр.: **Петре Олексійовичу, враховуючи всі питання, які я поставив вам, головне запитання — чи понесе кримінальну відповідальність попередня влада і ви, зокрема, чи будете ви, якщо вам доведеться опинитися перед судом, казати, що це помста чи політичне переслідування?** (В. Зеленський, 2019). Обидва кандидати дотримуються принципу ввічливості під час спілкування, навіть у ситуації взаємних звинувачень. Діалогічність проявляється і у переповідному, непрямому мовленні та прямій мові, напр.: *Я вам хочу нагадати момент, коли ви мене запросили на Банкову. Я приїхав на Банкову, а ви мені сказали: «Вово, навіщо тобі це треба? Це дуже складно. Ти не будеш бачити своїх дітей, не будеш бачити друзину, будеш менше заробляти. Одне запитання: навіщо ви всі туди лізете?»* (В. Зеленський, 2019). Тут вживання прямої мови слугує доказом попереднього спілкування і вказує на інтимізацію розповіді, а також підкреслює зневажливе ставлення опонента до мовця.

3. **Аргументативність** загалом характерна для мовленнєвих жанрів цієї групи, оскільки дебати, як і інші агонально-аргументативні жанри, ґрунтуються на раціональних та емоційних доказах, на вдаваних причинно-наслідкових зв'язках, часто поєднаних з маніпуляціями, напр.: *Зараз коли вже люди отримали пенсії і вони вже*

почали до них звикати, і це досягнення ставити під сумнів, що хтось їх може змінити... Якщо ви ставите під сумнів, ви скажіть, якщо вас оберуть ви не будете платити (В. Янукович, 2004). На мовному рівні це виражається у використанні складнопідрядних речень здебільшого з підрядними наслідку, причини, умови. Також частотними є вставні та вставлені синтаксичні конструкції модального характеру, напр.: *Що стосується Томоса — це перемога для України, **але мені здається**, що це перемога, насамперед, Філарета, який боровся за українську церкву, ще до того, як ви стали президентом, ще в ті часи, коли ви були парафіянином Московського патріархату* (В. Зеленський, 2019). Також дуже поширеними у дебатах є риторичні питання, напр.: *Малий та середній бізнес та сільське господарство — основа... **Що для цього пропонує президент Ляшко?** Зменшення податків, здешевлення кредитів, дерегуляція економіки — щоб ані прокурор, ані хто й близько не міг підійти. Зміна податкового кодексу, який нині в інтересах олігархів* (О. Ляшко, 2014). Раціональна аргументація будується за схемами умовиводів з істинними висновками, напр.: *Президент створює необхідні умови для справедливого судочинства, для створення слідчих органів, для чесного і неупередженого розслідування. І я робив і буду робити все, що від мене залежить* (П. Порошенко, 2019). Проте саме цей тип аргументів найменшою мірою є дієвим для масової аудиторії.

4. **Театральність** є загальною рисою політичного дискурсу, розрахованого на масову аудиторію. Ця характеристика зумовлює використання певних сценаріїв комунікативної поведінки та визначених комунікативних ролей-іміджів політиками. Театральність має сугестійний ефект, вона скерована на глядача, тому послуговується емоційними засобами: жарти, сарказм, яскраві приклади, невербаліка (інтонація, жести і міміка) тощо. Так, В. Ющенко під час дебатів розповів анекдот: *В одному літаку за кермо сіли сліпий командир і штурман. Вони включили двигун, тумблери. Літак гуде, мчить по льотній смузі. Налякані пасажири дивляться в ілюмінатор, а там бетонна стіна в кінці аеропорту. До неї залишається 500 метрів, 400, 300, 200. І тут люди в салоні літака закричали. На цей крик сліпий командир потягнув на себе штурвал, і літак полетів. Тоді ж, коли усі заспокоїлись, в повній тиші сліпий каже: «Слухай, колись люди не закричать, і ми все-таки вріжмось у ту стіну»* (В. Ющенко, 2004). Цей анекдот містить аналогії та адресований не безпосередньому опонентові, а саме масовій аудиторії. Загалом театральність і передбачає «загравання» з аудиторією, наприклад, на питання щодо тих, хто фінансував його виборчу кампанію і буде в подальшому впливати на нього, О. Ляшко відповів під час дебатів так: *Ващевський... Росіта, моя дружина... Мозговий... Впливати будуть Господь Бог і український народ* (О. Ляшко, 2014). У такий спосіб підвищена театралізація стає поштовхом для створення афоризмів і мемів: так, В. Ющенко саме на дебатах виголосив відому фразу «Ці руки нічого не крали»: *Я маю честь — **оці руки ніколи нічого не крали, не свого я ніколи нічого не брав*** (В. Ющенко, 2004). Але найбільшою мірою, на нашу думку, театральність виявилась під час дебатів 2019 року, оскільки В. Зеленський є професійним актором, а дебати загалом були підготовлені

як політична вистава, починаючи зі зміни локації зі студії державного телебачення на стадіон «Олімпійський» (звідси і відповідь П. Порошенка «Стадіон так стадіон»), завершуючи театральними жестами і сценами (наприклад, прилюдне колінопреклоніння). Промови В. Зеленського та його відповіді на питання були добре відрепетируемими виступами, розрахованими на емоційну реакцію аудиторії, напр.: *Ви знаєте, я стою зараз на цій сцені. Чи міг я колись уявити, що я, простий хлопець з Кривого Рогу, буду боротися за крісло президента проти людини, яку ми впевнено і беззаперечно обрали президентом України в 2014 році* (В. Зеленський, 2019); *Мені здається, кожній розумній людині це зрозуміло, я зараз готовий стати на коліна перед кожною матір'ю, яка не дочекалась свого хлопця з фронту, свого сина. Я готовий. І зараз стану на коліна перед кожною дитиною, яка не дочекалась свого батька. Я готовий зараз стати на коліна перед кожною жінкою, яка не дочекалась свого чоловіка, і вас прошу* (В. Зеленський, 2019). Безумовно, вміння зіграти певну роль для політика є дуже важливим, а під час дебатів правильно обрана лінія поведінки і вміння її послідовно втілити дає суттєву перевагу над опонентом.

5. **Інтелектуальність** у дебатах виявляється у зверненні політиків до авторитетів, у цитуванні знакових висловів, у згадках історичних подій і культурних явищ. Частотним є порівняння себе з відомими світовими політиками, напр.: *В Україні має бути лідер, свій Черчілль, свій де Голль, свій Махатма Ганді. Лідер, який може вести за собою. Я йду на вибори, щоб вести за собою* (О. Ляшко, 2014); *Давайте запам'ятаємо, що Україна єдина, починаючи від періоду Святого Володимира, Богдана Хмельницького, Івана Мазепи, Скоропадського* (В. Ющенко, 2004). В окремих випадках має місце і звернення до прецедентних текстів, зокрема Біблії: *На жаль, Віктор Андрійович, ви нічого не зрозуміли, коли я казав про емоціональне деякі речі. В тому числі я козлами називав зрадників. Згідно із біблійськими висловами, козли — це зрадники, і є барани, вівці* (В. Янукович, 2004). У цьому випадку спроба продемонструвати культурний рівень закінчується фіаско, оскільки викликає ще більше нерозуміння, ніж ситуація, яку мовець намагається пояснити. В. Ющенко натомість використовує підготовлену цитату: ***Я хочу відповісти словами генерала де Голя, президента Франції, одного з моїх улюблених політиків: опозиція у Франції дуже складна, важка, з ними важко спілкуватися, але як президент буду з ними спілкуватися, бо опозиція — це також Франція*** (В. Ющенко, 2004). У такий спосіб він демонструє інтелектуальну перевагу, нібито пояснюючи опоненту, хто такий де Голль. Проте ця характеристика не є універсальною для передвиборчих дебатів.

6. **Провокативність** характерна для гострої фази передвиборчих дебатів, коли політики прагнуть роздратувати, вивести з рівноваги один одного. З цією метою вони вдаються до стратегій дискредитації і тактик приниження та звинувачення, напр.: *Ми з вами голосували за одного Порошенка, а обрали іншого. Це правда. Бо існує два Порошенка. Перший — прекрасний оратор, спеціаліст, фінансист, економіст, у всьому знається. Він зазвичай з'являється тоді, коли є камери. Але коли камери*

вимикаються з'являється інший Петро, другий. Перший Петро Порошенко на Михайлівській площі кричить: «Путін, я тобі покажу». А другий тихенько паном Медведчуком передає «привіткі» в Москву (В. Зеленський, 2019). В. Зеленський надає опонентові принизливі характеристики, провокуючи його на емоційну реакцію та викликаючи схвалення аудиторії. Також провокативними є контраверсійні заяви політиків під час дебатів, напр.: *Олігархи мають поділитися, а якщо ні — відберемо... Власність — священна й недоторканна, але і бізнес має залежати не від влади, а від закону* (О. Ляшко, 2014); *Європейські цінності суперечать вірі жителів Сходу. (...) Укладені угоди про асоціацію не відповідають інтересам України, потрібен спеціальний орган, який би переглядав ці угоди* (О. Богомолець, 2014). Завдання учасників дебатів — спровокувати опонента на незаплановану комунікативну поведінку, змусити його нервувати та неадекватно реагувати, що вплине на ставлення аудиторії, напр.: *Для мільйонів людей, які дивляться теледебати, виникає запитання, чому ці хлопці знову на телебаченні і знову ведуть дебати, невже одних дебатів недостатньо, щоб вияснити основи економічної, соціальної і зовнішньої політичної ситуації в Україні: я переконаний є одна причина, звела нас сюди — це те, що результати виборів 21 листопада були вкрадені 3 млн. голосів моїм опонентом і його командою* (В. Ющенко, 2004). З метою провокації політики пердусім вдаються до брехні, образ і звинувачень.

7. **Агресивність** є таким виявом комунікативної поведінки політиків, що порушує як принцип кооперації, такі принцип ввічливості, напр.: *Від кого я ховаюсь? Від яких повісток я ховаюсь? Я публічна людина, мене не змогли знайти і дати мені в руки повістку? Про що ви зараз говорите, ви знов брешете* (В. Зеленський, 2019); *Де в цей час були ви? У Росії? Де в цей час були ви? Розкрадали і отримували кошти з бюджету? Знущалися або вибачалися перед Кадировим?* (П. Порошенко, 2019). У цьому випадку є порушення етики спілкування, зокрема максими такту через звинувачення в неетичній поведінці і брехні. Агресивність є наслідком провокативності: опонент демонструє очікувану емоційну реакцію на провокацію, тому його поведінка може бути неконтрольованою та агресивною, напр.: *Але пане Володимире, ви самі сказали, що ви — кіт в мішку, так ви не кіт в мішку, ви — мішок, а у вашому мішку сьогодні чорти і коти, включно з олігархами, колишніми регіоналами і всім тим, що загрожує моїй державі, і ми вас не допустимо до влади* (П. Порошенко, 2019); *Віктор Федорович, мені здається, претендуєте на роль попа Гапона. Ви чините зараз розкол своєю позицією...* (В. Ющенко, 2004). Агресивність передбачає конфліктну поведінку з використанням стилістично зниженої лексики, негативних оцінок, інвектив тощо. Проте така поведінка може бути й елементом іміджу, напр.: *Держиморди! Банда Януковича! Коли я стану президентом, їх усіх на вилах винесемо. Паразити! В нас надмірна демократія... Дві партії в парламенті, які є колабораціоністськими* (О. Ляшко, 2014). В останньому випадку агресивність є цілком свідомою комунікативною стратегією О. Ляшка, який саме в такий спосіб демонструє свій імідж скандаліста.

Висновки і перспективи дослідження. Передвиборчі дебати — це мовленнєвий жанр виборчого дискурсу як одного з виявів політичного дискурсу, що належить до групи агонально-аргументативних жанрів і передбачає гостру дискусію між кандидатами на одну посаду. Передвиборчі дебати в українському політичному дискурсі характеризуються декларативністю, діалогічністю, аргументативністю, театральністю, інтелектуальністю, провокативністю та агресивністю залежно від обраних комунікативних стратегій поведінки політиків. Основним адресатом промов на дебатах виступає не опонент, а масова аудиторія, на яку і розрахована відповідна характеристика. Перспективи дослідження полягають у комплексному дослідженні українського виборчого дискурсу загалом і виборчих дебатів зокрема.

Література

1. Богатирьова Є. Політичні дебати як тип аргументативного політичного дискурсу. *Лінгвістичні студії* : зб. наук. праць. 2010. Вип. 21. С. 183–187.
2. Воробйова О., Цьокан В. Функції сучасного політичного дискурсу та мовні засоби їхньої реалізації (на матеріалі президентських передвиборчих дебатів у США 2020 р.). *Advanced Linguistics*. 2024. № 4. С. 100–106.
3. Завальська Л. В. Президентський дискурс як вияв політичної комунікації: сутнісні характеристики. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 30. С. 26–31.
4. Карпусенко М., Карпусенко Н. Лексичні засоби виразності як реалізація комунікативних стратегій у політичному дискурсі Сполучених штатів Америки (на прикладі других дебатів Д. Трампа і Х. Клінтон). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». 2019. № 39. Т. 2. С. 119–122.
5. Карпусенко М., Карпусенко Н. Особливості реалізації комунікативних стратегій в президентських дебатах у США (на прикладі Д. Трампа і Х. Клінтон). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». 2017. № 27. Т. 2. С. 51–54.
6. Кобзева О. О. Особливості організації сучасного електорального дискурсу. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 9. Том 1. С. 93–98.
7. Кондратенко Н. В. Дебати як мовленнєвий жанр українського політичного дискурсу. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2019. Вип. 16. С. 99–104.
8. Кондратенко Н. В., Стрій Л. І., Білінська О. С. Лінгвопрагматика політичного дискурсу: типологія мовленнєвих жанрів : монографія; за заг. ред. Н. В. Кондратенко. Одеса : Астропринт, 2019. 236 с.
9. П'єцух О. Парламентські дебати Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії в когнітивно-дискурсивній парадигмі: монографія. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2018. 388 с.
10. Положення про порядок проведення Національною суспільною телерадіокомпанією України передвиборчих теледебатів між кандидатами на пост Президента України, включеними до виборчого бюлетеня для повторного голосування, за

рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку та проведення виборів Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0472359-14#Text>

11. Тхір М. Комунікативні стратегії Камали Гарріс і Дональда Трампа під часпрезидентських дебатів 2024 року: аналіз і реалізація. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. 2025. Вип. 24 (92). С. 79–81.
12. Юмрукуз А. А. Прагматистичні особливості електорального дискурсу (на матеріалі передвиборчих президентських теледебатів). *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2021. Вип. 92. С. 66–73.

References

1. Bohatyrova, Ye. (2010). *Politychni debaty yak typ arhumentatyvnoho politychnoho dyskursu* [Political debates as a type of argumentative political discourse]. *Linhvistychni studii* [Linguistic studies]. № 21. S. 183–187. [in Ukrainian].
2. Vorobiova, O., Tsokan, V. (2024). *Funktsii suchasnoho politychnoho dyskursu ta movni zasoby yikhnoi realizatsii (na materialy prezydentyskykh peredvyborchykh debativ u SSHa 2020 r.)* [Functions of modern political discourse and linguistic means of their implementation (based on the material of presidential election debates in the USA 2020)]. *Advanced Linguistics*. № 4. S. 100–106. [in Ukrainian].
3. Zavalska, L. V. (2023). *Prezydentyskyi dyskurs yak vyjav politychnoi komunikatsii: sutnisni kharakterystyky* [Presidential discourse as a manifestation of political communication: essential characteristics]. *Zakarpatski filolohichni studii*. № 30. S. 26–31. [in Ukrainian].
4. Karpusenko, M., Karpusenko, N. (2019). *Leksychni zasoby vyraznosti yak realizatsiia komunikatyvnykh stratehii u politychnomu dyskursi Spoluchenykh shtativ Ameryky (na prykladi druhykh debativ D. Trampa i Kh. Klinton)* [Lexical means of expressiveness as the implementation of communicative strategies in the political discourse of the United States of America (on the example of the second debates of D. Trump and H. Clinton)]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia «Filolohiia»*. № 39. T. 2. S. 119–122. [in Ukrainian].
5. Karpusenko, M., Karpusenko, N. (2017). *Osoblyvosti realizatsii komunikatyvnykh stratehii v prezydentyskykh debatakh u SSHa (na prykladi D. Trampa i Kh. Klinton)* [Peculiarities of the implementation of communicative strategies in presidential debates in the USA (on the example of D. Trump and H. Clinton).]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia «Filolohiia»*. № 27. T. 2. S. 51–54. [in Ukrainian].
6. Kobzieva, O. O. (2019). *Osoblyvosti orhanizatsii suchasnoho elektoralnoho dyskursu* [Peculiarities of the organization of modern electoral discourse]. *Zakarpatski filolohichni studii*. № 9. T. 1. S. 93–98. [in Ukrainian].

7. Kondratenko, N. V. (2019). *Debaty yak movlennievyyi zhanr ukrainskoho politychno-ho dyskursu* [Debates as a speech genre of Ukrainian political discourse.]. *Aktualni problemy filolohii ta perekladoznavstva*. № 16. S. 99–104. [in Ukrainian].
8. Kondratenko, N. V., Strii, L. I., Bylinska, O. S. (2019). *Linhvoprahmatyka politychno-ho dyskursu: typolohiia movlennievyykh zhanriv* [Linguopragmatics of political discourse: typology of speech genres]. Odesa: Astroprynt. 236 s. [in Ukrainian].
9. P'ietsukh, O. (2018). *Parlamentski debaty Spolucheno-ho Korolivstva Velykoi Brytanii ta Pivnichnoi Irlandii v kohnityvno-dyskursyvnyi paradyhmi* [Parliamentary debates of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland in the cognitive-discursive paradigm]. Cherkasy : Vydavets Chabanenko Yu. A. 388 s. [in Ukrainian].
10. *Polozhennia pro poriadok provedennia Natsionalnoi suspilnoi teleradiokompaniieiu Ukrainy peredvybornykh teledebativ mizh kandydatamy na post Prezidenta Ukrainy, vkluchenymy do vyborchoho biuletenia dlia povtornoho holosuvannia, za rakhunok i v mezhakh koshtiv Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy, vydilenykh na pidhotovku ta provedennia vyboriv Prezidenta Ukrainy* [Regulations on the procedure for holding by the National Public Broadcasting Company of Ukraine pre-election teledebates between candidates for the post of President of Ukraine included in the ballot for repeated voting, at the expense and within the limits of the funds of the State Budget of Ukraine allocated for the preparation and holding of the elections of the President of Ukraine.]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0472359-14#Text> [in Ukrainian].
11. Tkhir, M. (2025). *Komunikatyvni stratehii Kamaly Harris i Donalda Trampa pid chasprezidentskykh debativ 2024 roku: analiz i realizatsiia* [Communicative strategies of Kamala Harris and Donald Trump during the 2024 presidential debates: analysis and implementation]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»: seriia «Filolohiia»*. №. 24 (92). S. 79-81. [in Ukrainian].
12. Yumrukuz, A. A. (2021). *Prahmastylistychni osoblyvosti elektoralnoho dyskursu (na materialii peredvybornykh prezidentskykh teledebativ)* [Pragmastylistic features of electoral discourse (based on the material of pre-election presidential teledebates)]. *Visnyk KhNU imeni V. N. Karazina. Seriia: Inozemna filolohiia. Metodyka vykladania inozemnykh mov*. № 92. S. 66–73. [in Ukrainian].